

Toespraken jubileumbijeenkomst 5 jaar Pact Sam Sam

Eddy Karrenbelt, 29 november 2016

Inleiding

Dank voor de uitnodiging om te spreken op jullie jubileum.

Jullie hebben mij gevraagd iets te vertellen over armoede in Amersfoort en dat doe graag, al past mij daarbij bescheidenheid. Dat licht ik zo toe.

Verder hebben jullie mij uitgenodigd om iets te vertellen over de praktijk van het werk binnen de Sociale Zekerheid van de gemeente. Onze ideeën en visie hierop. Naast het wat, ook het hoe van het werk. Hoe doen wij en willen wij ons werk doen, in het licht van de armoedebestrijding.

Ook hebben jullie mij gevraagd om een verbinding te leggen tussen ondersteuning van mensen in armoede met coaching.

Omdat ik hier spreek als afdelingsmanager binnen de gemeente zal ik dit doen vanuit mijn coachende rol als leidinggevende.

En tenslotte is aangekondigd, dat ik stil zal staan bij dat arm zijn niet automatisch betekent dat je afhankelijk bent.

We zullen zien waar dit mij en ons brengt.

Overigens kan ik de verleiding niet weerstaan om ook 2 gedichten voor te dragen.

Armoede en bescheidenheid

Mij past bescheidenheid als het gaat om armoede. Ik heb zelf geen echte armoede gekend. Ik ben opgegroeid in Leeuwarden, in een eenvoudig gezin, mijn vader werkt bij de vliegbasis (begonnen als gewoon soldaat) en mijn moeder zorgde voor mij en mijn zusjes.

Het was geen vetpot en elk dubbeltje werd eerst omgedraaid voor het werd uitgegeven, maar er was altijd brood op de plank en warm eten. En vooral veel rijstepap.

Wat armoede betreft past mij dus grote bescheidenheid.

Als het gaat om schaamte, omdat de thuissituatie anders is dan die van je vrienden, dan ken ik dat wel. Wij bewoonden in Leeuwarden zo'n beetje het allerlaatste huis, waar het tonnetje werd vervangen door een gewone WC, waarbij we toen ook voor het eerst een douche kregen. Ik was toen 18 jaar en het was tot dan toe dat ik me schaamde om vriendjes mee naar huis te nemen, laat staan hen te vragen om bij mij te logeren.

Iedereen heeft zo z'n eigen ervaringen rond armoede en schaamte en dat bepaalt ook mee, het echte verstaan daarvan.

Definitie van armoede

Als we momenteel kijken naar de armoede in Nederland dan is iemand arm als hij / zij onder de **'niet veel maar toereikend'** maatstaf valt van het Sociaal Cultureel Planbureau. De 'niet veel maar toereikend' maatstaf gaat uit van onvermijdelijke maandelijkse uitgaven voor basale zaken als wonen, kleding en voedsel. Plus zeer wenselijke uitgaven voor bijvoorbeeld het lidmaatschap van een sportclub of een korte vakantie. In 2014 lag die grens voor een alleenstaande op ruim 1.000 euro.

Omvang van armoede

Als we uitgaan van deze maatstaf, dan steeg met de recessie die eind 2008 inzette, het aantal armen in Nederland fors. Van ongeveer 870.000 (5,6 procent) in 2008 naar ruim 1,25 miljoen (8 procent) in 2013.

In 2014 was 7,6 procent van de Nederlandse bevolking arm. Iets gedaald dus. Naar verwachting daalt dat percentage dit jaar naar 7 procent (2016).

7% van de huishoudens in Amersfoort is potentieel kwetsbaar

5,2 % van alle huishoudens in Amersfoort heeft een bijstanduitkering. Voor andere 100.000+ gemeenten is dat 6,4%. Bij ons dus relatief laag.

De 5,2 % in onze gemeente betreft 3100 huishoudens (ca. 3600 personen).

Echter naast de 5,2%, zijn er ook mensen zonder bijstanduitkering die gebruik van minimaregelingen. Tellen we die erbij dan komen we op zo'n 6%.

Dan hebben we nog niet de hele groep te pakken. Want er zijn ook andere huishoudens met een laag inkomen, die geen gebruik maken van het financiële vangnet, maar wellicht wel in aanmerking komen.

- Bijvoorbeeld huishoudens met een WIA-uitkering (bij geheel of gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid), lage WW-uitkering of kleine parttime baan.
- Of huishoudens waarbij sprake is van stapeling van voorzieningen uit de Wmo en Jeugdwet.
- En dan hebben we nog te maken met de 'nieuwe armen'. De groep die door de crisis is ontstaan.

Vaak veroorzaakt door een combinatie van verlies van baan en een daling van de waarde van de eigen woning.

Ook ZZP-ers met te weinig opdrachten behoren tot deze groep.

Al met al betreft het dus zo'n 7%, die op deze manier in beeld is, circa 4550 potentieel kwetsbare huishoudens.

Ontwikkeling (twee bewegingen)

De stijging van het aantal bijstandsontvangers zet nog steeds door en is een landelijke ontwikkeling. Voor Amersfoort ca. 5%. Toename t.o.v. de 3100.

- Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is dit voor ongeveer de helft te verklaren door de komst van statushouders, die een beroep kunnen doen op de bijstand.

Daarnaast stijgt de bijstand nog steeds als gevolg van landelijk beleid.

- Sinds de invoering van de Participatiewet hebben alleen jongeren die volledig arbeidsongeschikt zijn recht op een Wajong-uitkering, waardoor andere jongeren met een handicap de bijstand instromen als zij onvoldoende inkomen en vermogen hebben.
- Een andere oorzaak is dat mensen door de hogere AOW-leeftijd langer in de bijstand blijven, voordat zij uitstromen naar de AOW.
- Verder wordt sinds 1 januari 2016 geleidelijk de duur van de werkloosheidsuitkering (WW) afgebouwd van maximaal 38 naar 24 maanden, waardoor mensen eerder in de bijstand stromen.
- En is er tenslotte geen instroom in de sociale werkvoorzieningschap meer mogelijk.

Wat je ook ziet is dat het aantrekken van de economie nog niet direct effect heeft op de bijstand. Dit effect ijlt na.

Wat daarentegen wel het geval is, dat is dat door het aantrekken van de economie het aantal 'nieuwe armen' naar verwachting zal afnemen. Er zullen minder mensen hun baan verliezen of weer makkelijker aan het werk komen, de huizenprijzen stijgen weer en voor de ZZP'ers komen er weer meer opdrachten.

Armoede bij kinderen

Er zijn 2.084 kinderen met ouders in de bijstand (bron: Monitor Sociaal Domein 2016). De doelgroep kinderen in armoede is groter als de definitie van 120% van de bijstandsnorm wordt gehanteerd. Dit is de norm waarop veel toewijzingen voor voorzieningen worden toegekend. Het exacte cijfer is niet precies te achterhalen. Stichting Leergeld spreekt van 4.500 kinderen van 4 tot 18 jaar in armoede. Leergeld bereikt er ca. 2350, ruim 50%.

Zoals gezegd, daalt het % van de Nederlandse bevolking dat arm is gering (volgens het Centraal Plan bureau). Naar verwachting dit jaar naar 7 procent. Kijkend naar de twee bewegingen ben ik benieuwd hoe zich dat in onze stad zal aftekenen.

Hopelijk zet de kentering verder in en door.

Aanpak van armoede; van Inkomensondersteuning naar empowerment en zelfredzaamheid

De afgelopen jaren is het beleid in Amersfoort veranderd. Verschoven van louter het accent op inkomensondersteuning naar ook empowerment, zelfredzaamheid en participatie.

We kennen nu:

- De CZM (met drie pakketten van een aanvullende verzekering met een bijdrage van resp. 10, 15, en 25 euro);
- De eigen bijdrage voor zorgkosten van het CAK op nul als het gaat om inkomens onder de 120% van het minimum;
- Het financiële vangnet (bijzondere bijstand en het maatwerkvangnet); Maatwerkvangnet voor (schrijnende) situaties als bijzondere bijstand niet kan.
- Professionals die mensen ondersteunen om weer 'grip op eigen leven te krijgen', zoals de minimacoaches van WIZ en de medewerkers van de Sociale Wijkteams.

We hebben onlangs ook 200.000 euro subsidie gekregen van het Rijk voor het starten van een pilot om bij mensen in de bewindvoering toe te werken naar zelfredzaamheid. Voor mensen die deze stap kunnen zetten. Ook gericht op het terugdringen van het aantal mensen in bewindvoering.

In 2015 kregen ca. 3500 unieke cliënten een verstrekking vanuit het financieel vangnet (bijzondere bijstand en maatwerkvangnet), voor een totaal bedrag van bijna 2,5 miljoen. Dit is gemiddeld €720,- per cliënt.

Armoede en kinderen

Situatie in Amersfoort en financiële bijdragen

Als we kijken naar de bestrijding van armoede onderkinderen, dan doen we dat door bij te dragen aan Stichting Leergeld, het jeugdsportfonds, het jeugdcultuurfonds en de Sociale banken.

De gemeente Amersfoort geeft het volgende in 2016 specifiek uit aan kinderen in armoede:

- Jeugdsportfonds en Jeugdcultuurfonds:	€520.000,-
- Stichting Leergeld	€120.000,-
- Huisvestingsbijdrage Sociale banken	€60.000,-
Totaal:	€700.000,-

Op Prinsjesdag is bekendgemaakt dat het kabinet €100 miljoen extra uittrekt voor armoedebestrijding onder kinderen, waarvan €85 miljoen structureel ten goede komt aan gemeenten. Een vergelijkbaar bedrag met wat we nu bijdragen.

We gaan breed in de samenleving ophalen wat er nog kan worden toegevoegd en verbeterd aan het bestaande pakket. Dit doen we de komende maanden en komen ook bij jullie.

14 miljoen gaat naar 5 nationale fondsen. Leergeld, Nationaal Fonds Kinderhulp, Jeugdsportfonds, Jeugdcultuurfonds en Stichting Jarige Job. Zij hebben zich verenigd in een platform waardoor gemeenten samenhangende afspraken zouden kunnen maken over ambities, aanpak en financiering. 1 miljoen gaat naar kinderen in Caribisch Nederland.

Overigens gaan we ook op verzoek van de gemeenteraad onderzoek doen naar een Stadspas (met kooptegoed).

Kortom we hebben nog de nodige peilen op de boog in het licht van de bestrijding van armoede.

We willen het verschil maken.

Als gemeente willen we goede dienstverlening bieden. Onze visie op dienstverlening is duidelijk over waar we willen staan. We willen het verschil maken voor wie ons nodig hebben.

Over het verschil maken kent onze visie op dienstverlening een verhaal dat door de visie heen loopt. Het komt uit een boekje met de titel 'kippensoep voor de ziel' en gaat als volgt:

Een vriend maakte bij zonsondergang een wandeling langs een verlaten strand. In de verte zag hij een andere man aan de waterkant lopen.

Toen hij dichterbij kwam, zag hij dat de man steeds bukte, iets oppakte en het vervolgens in het water gooide. Steeds opnieuw.

Nog dichterbij gekomen zag hij dat de man zeesterren opraapte, die op het strand waren aangespoeld. Hij gooide ze een voor een in zee terug.

Mijn vriend was verbaasd. Hij liep naar de man toe en zei: 'Goedenavond beste man, ik vraag me af wat jij aan het doen bent?'

'Ik gooi deze zeesterren terug in zee', antwoordde de man. 'Het is nu eb en al deze zeesterren zijn aan land gespoeld. Als ik ze niet teruggooi in zee, raken ze in nood door gebrek aan zuurstof.'

'Ik begrijp het', zei mijn vriend, 'maar er liggen honderden zeesterren op dit strand. Je kan ze onmogelijk allemaal oprapen. Er zijn er gewoon teveel. En heb

jij je wel bedacht dat dit waarschijnlijk op tientallen stranden langs deze hele kust gebeurt?

Zie je niet dat het onmogelijk voor je is om een verschil te maken?’

De man glimlachte, bukte zich en pakte nog een zeester op. Terwijl hij deze terugwierp in zee antwoordde hij: ‘Maar voor deze maak ik wel het verschil! Hij kan weer op eigen kracht verder.’

Als we de medewerkers van de Sociale Zekerheid (de nieuwe afdeling Werk, Inkomen en Zorg) vragen wat dit voor hen betekent, dan vertelt nagenoeg iedereen dat ze voor hun werk hebben gekozen omdat ze inderdaad het verschil willen maken voor de mensen die hun ondersteuning nodig hebben.

Verskil maken kunnen we niet alleen

We kunnen het niet alleen. We doen de armoedebestrijding met heel veel partners in de stad, die hier denk ik allemaal zijn.

Wat zo geweldig is in onze stad, is dat we elkaar alsmaar beter weten te vinden. Dat we veel samenwerken. Zo hebben we 2 maandelijks overleg om er aan te werken dat er niemand tussen wal en schip raakt. Daaraan nemen deel organisaties, zoals de Voedselbank, het Sociaal Fonds, Stichting Leergeld, Pact Sam Sam, Burger Weeshuis, Stadsring 51, de Sociale Wijkteams, de diaconieën (Protestantse Gemeente Amersfoort) (diaconaal noodfonds) en wijzelf. Wat bijzonder is, is dat we daar samen op casuïstiek niveau kijken of er niemand tussen wal en schip raakt en of we samen het vangnet kunnen sluiten. En dat blijkt het geval.

Ook kijken we samen waar het nog aan schort (ook in structurele zin) en bekijken we hoe dat kan worden opgelost of waar we het aan moeten kaarten.

Het verschil maken voor die ene doet er al toe, maar we willen dat niemand tussen wal en schip valt.

We weten dat we niet iedereen al bereiken en dat we daar voortdurend aan moeten werken. Begin volgende jaar organiseren we daarom een campagne om het bereik nog te vergroten.

Het werk van de Sociale Zekerheid (Werk, Inkomen en Zorg) is maatwerk

Bij het maatwerk wordt gekeken naar het complete verhaal en niet alleen naar de regels. Er wordt, indien nodig, gekeken naar alle leefgebieden en nauw samengewerkt met de sociale wijkteams. Hiermee sluiten we aan bij de vaak complexe problematiek. De leefgebieden die in beschouwing worden genomen zijn: opleiding, werk, dagbesteding; huisvesting; financiën (incl. schulden); praktisch-, sociaal-, psychisch- en lichamelijke functioneren. Er wordt zo nodig actie ondernomen op alle leefgebieden.

Als we kijken naar het werk van de Sociale Zekerheid dan is het, met het maatwerk, heel erg belangrijk, dat wij (de medewerkers) zorgvuldig ons werk doen op het snijvlak van recht en zorg. In onze visie op dienstverlening staat daarover onder meer:

- heb oog voor bijzondere omstandigheden;
- laat bij twijfel het recht overhellen naar het recht van de zwakste;
- ondersteun waar het moet laat los waar het kan.

De medewerkers hebben daartoe met het maatwerkvangnet extra mogelijkheden en mandaat.

Medewerkers die alleen de regels toepassen voldoen niet meer in ons werk. En om willekeur te voorkomen houden we casuïstiek besprekingen en werken we aan zorgvuldige oordeelsvorming.

Onze visie op dienstverlening is duidelijk over waar we voor willen staan. Gericht zijn op het verschil te maken voor mensen die onze ondersteuning nodig hebben.

Zo werken dat de muziek van het hart doorklinkt.

In onze visie is daarover een gedicht opgenomen dat ik u niet wil onthouden.

Een gedicht gebaseerd op een gedicht van Kabir, een dichter uit de 15de eeuw.

De overheid dat ben jij (dat zijn wij)

Heb je de muziek gehoord
waar geen vingers voor nodig zijn?

Middenin je borst
zingt het hart zuiver en zacht.
Om muziek te horen, hoef je niet ver te zoeken.

Stel je voor dat je alle wetten, regels, procedures volgt,
maar binnenin geen muziek vindt,
wat dan?

Uit jouw mond
komt een ware waterval:
woorden, overwegingen, rechten, zorgen, plichten.
Maar als het lied van het hart niet doorklinkt,
wat dan?

Je verleent jouw diensten aan burgers, ondernemers,
krachtige en kwetsbare mensen.
Maar als het hart niet meedoet,
wat dan?

Elke keer als de muziek van het hart klinkt,
In de werkruimte, de bestuurderskamer, de spreekkamer,
op bezoek bij een partner in de stad of bij de mensen thuis
waarlijk elke keer
genieten wij van jou.

Zijn we al zover dat we dit allemaal waarmaken.

Nee, we zijn, kijkend naar de kwaliteit van de dienstverlening, nooit klaar. We werken voortdurend aan verbetering.

We werken met tientallen professionals junior en senior, rijp en groen, die blijvend kunnen en mogen (soms moeten) leren. Die nog verder kunnen groeien in het werken op het snijvlak van recht en zorg.

Daarom is het belangrijk dat we ook feedback krijgen op ons werk.

Schroom niet om ons die te geven. En casuïstiek voor te leggen.

We zijn recent gestart met het bezoeken van onze partners om ons in de spiegel te laten kijken. We komen daar binnenkort ook nog bij u op terug.

Armoedebestrijding en ondersteunen (coachen)

Er zijn parallellen, want voor beide zijn in mijn ogen belangrijk:

- het gericht zijn op de autonomie van de ander (er aan bijdragen dat mensen zoveel mogelijk zelf de regie hebben en voeren);
Bij mensen in armoede, waarbij de afhankelijkheid eerder toeneemt, is dat niet eenvoudig.
- het verbondenheid zijn met die ander (betrokken op elkaar);
Ook gericht zijn op dat de ander verbonden is met anderen, zich verbindt en er niet alleen voor staat. Ook niet eenvoudig voor mensen in armoede, want zij kunnen ook hun netwerk makkelijk verliezen.
- het gericht zijn op dat de ander vertrouwen mag hebben in zichzelf, in eigen bekwaamheid, eigen vaardigheden, kortom zelfvertrouwen.

Deze aspecten (autonomie, verbondenheid, zelfvertrouwen) dragen bij aan welbevinden, ervaren van gezondheid, participatie etc. Het ontdekken van, werken aan eigen kracht, oplossend vermogen, zelfvertrouwen, regie en netwerk is belangrijk bij armoedebestrijding en ondersteuning (coaching). In eigen stapjes en tempo. Gras groeit niet harder door er aan te trekken. Overigens is het ook zo (en daar moeten we zeker de ogen niet voor sluiten) dat voor een grote groep mensen met persoonlijke belemmeringen ondersteuning altijd nodig is en zal blijven.

Gelijkwaardigheid en afhankelijkheid

Verder is mijns inziens essentieel, het besef van gelijkwaardigheid en het besef dat geven hetzelfde is als ontvangen.

Iedereen ervaart afhankelijkheid op zijn eigen manier.

Mensen in armoede bevinden zich wat dat betreft in een kwetsbare situatie.

Maar er zijn verschillende manieren waarop mensen hiermee omgaan.

Velen hebben er grote moeite mee hun weg te vinden en vaak lukt het niet alleen. Voor anderen vormt het een uitdaging om de eindjes aan elkaar te knopen en alle wegen daarvoor te bewandelen.

Arm zijn betekent niet automatisch dat jij afhankelijk bent. Ook al zijn er nadrukkelijk kwetsbare groepen.

Maar het is ook goed te bedenken dat we allemaal afhankelijk zijn, in meer of mindere mate.

De gever kan niet zonder de ontvanger. De leidinggevende niet zonder de medewerker. De coach niet zonder degene die hij coacht.

We hebben elkaar allemaal in meer of mindere mate nodig.

Ik wil afsluiten met een gedicht dat ik een aantal jaren geleden heb geschreven en dat hier over gaat.

Mijn hart

mijn hart
ik geef het jou

het is groter
dan mijn handen

groter
dan mijn naam

groter
dan de diepte
van mijn stilstaan

groter
dan waar
ik van weet

groter nog
dan waar
ik van hou

maar het is
net zo groot
zo diep
zo wijs
zo lief

als dat van jou